

ПРОЕКТ «МІЙ ШЕВЧЕНКО» В ЛІТЕРАТУРІ СУЧАСНОСТІ

Розглянуто різновиди есеїв в сучасній українській літературі (есеї-спогади, есеї-портрети, есеї-одкровення). Пропонується висновок, що інтимний характер есеїстичного твору відкриває небачені орієнтири його наукового осмислення, сама кількість творів такого типу привертає увагу через їх дискурсивну активність, рецептивну впливовість.

Ключові слова: *есеї, дискурс, рецепція, суб'єктивність*

Вступ. Есеїстична творчість у літературному просторі сучасності посідає особливе місце. Автори дедалі активніше пишуть еґо-тексти, витoki яких сягають часів М. Монтеня, активно розширюючи горизонти впливу такої творчості. Інтимний характер есеїстичного твору відкриває небачені орієнтири його наукового осмислення, сама кількість творів такого типу привертає увагу через їх дискурсивну активність, рецептивну впливовість.

Дослідження художніх особливостей есеїв-спогадів, есеїв-портретів, есеїв-одкровенень є перспективним науковим напрямом. Складний винятковий феномен есеїстики вимагає особливих підходів до аналізу й інтерпретації образності, побудованої на авторських ментативах. Есею як жанру відводиться особливе місце, у ньому ступінь суб'єктивності більша у порівнянні з іншими творами літератури нон-фікшн.

Мета цієї публікації – окреслити місце збірки «Мій Шевченко» в есеїстичній шевченкіані сучасності.

Матеріалом дослідження постала сучасна українська письменницька есеїстика. Основні методи дослідження: структурний, герменевтичний, феноменологічний.

Результати та обговорення. Есеїстичні твори, у яких осмислюється постать відомого митця минулого і сучасності, як його бачить, усвідомлює і відчуває автор, привертають особливу увагу читачів і критиків. Особливо місце тут відведено митцям, котрі стали українськими класиками. В якості прикладів таких творів варто згадати есей «Моя Леся Українка» Ніли Зборовської, «Моя Шевченківська енциклопедія: із досвіду самопізнання» Леоніда Ушкалова, «Шевченків міф України: спроба філософського аналізу» Оксани Забужко тощо. Приміром, «мегаесей “Моя Леся Українка” письменниці-постмодерністки й літературознавиці Н. Зборовської являє собою твір, у якому філологічний аналіз межує з особистісними оцінками спадщини видатної письменниці як виразниці доби модернізму, а сам твір, солідний за обсягом, поділено на розділи з підрозділами, традиційні для наукової праці, кожен з яких рясніє цитатами, посиланнями, додатками тощо. Твір має усі ознаки мегаесею як інтегрованого формату в сучасній літературі: чималий обсяг – понад 220 сторінок, поділ на розділи з підрозділами, присвята, передмова у зв'язку з перевиданням, вступ, післямова постають чинниками всеосяжного осмислення феномену митця в «час порубіжжя», «містичний та архетипний... катастрофічний час». Така організація твору цілком закономірна: авторка шукає відповіді на питання про витoki творчості митця-генія за кризових внутрішніх і зовнішніх обставин у переходову добу в реаліях епохи кінця ХІХ ст., самої родини Косачів, в інтертекстуальній творчості письменниці тощо. Весь мегаесей – це есеїстична рефлексія як зверненість авторки – філософіні, культурологіні, критикеси, науковиці, письменниці, есеїстки – на саму себе, на власні знання, способи пізнання й ідентифікації, з присутньою долею інтимності, змістовою та інструментальною сторонами свідомості, що експлікуються у самому процесі текстопородження. Уся структура есею зумовлена такою головною настановою концептуалізації феномену Лесі Українки: мисткині, пов'язаної з певною культурною та літературною спадщиною, що заклала нові традиції; людини глибинного мислення, представленого в межах загальнолюдського й особистісного, а також особистості, жінки, дочки, коханої, подруги тощо» [3, с. 363].

В якості прикладу есею, присвячену творчості Т. Шевченка, варто згадати есей «Близько до тексту» Ю. Андруховича, що увійшов до збірки «Дезорієнтація на місцевості». У ньому створено образ Тараса Шевченка крізь призму «Журналу» митця, особистого щоденника, який він вів після звільнення із заслання. Ю. Андрухович вдається до авторського коментування прочитаного в цьому щоденнику, створюючи образ митця із «живим» обличчям. «Есей “Близько до тексту” є “спробою” незаангажованого погляду на Шевченка як на звичайну людину, а не “Прометей духу” чи “гіганта мислі”. Однак, хоча в центрі авторської уваги великий український поет, все ж таки головним героєм твору є не він, а сам автор, адже в тексті Шевченко постає і об’єктом, і суб’єктом дослідження водночас, немає сумніву, що цей аналіз продуктивний. Шевченко виступає продовженням “я” самого автора, про що свідчить вже початок самого твору: “Мене цікавлять людські обличчя і в прямому сенсі, і в будь-якому іншому. Мене цікавлять прояви людського в людині» [1, с. 77].

Це лише один із есеїстичних текстів сучасності, присвячений Кобзареві. Але таких творів чимало в українській літературі сьогодення. Тут варто згадати такі тексти, як-от: «Шевченко як свобода», «Медіум Тарас» С. Процюка, «Shevchenko is OK» Ю. Андруховича, «Шлях до Шевченка» Є. Барана, «Шевченко і “поклонники”» І. Андрусяка, «Гайдамаки-2014» В. Неборака, «Тарас» І. Ципердюка, «Абсолютний Шевченко» Г. Пагутяк, «Два Шевченки» М. Рябчука тощо). Головні ідеї названих творів такі: Шевченко поет унікальний. У текстах тою чи іншою мірою йдеться про те, що причини «десакралізації» Шевченка в останні десятиліття зумовлені тим, що певним деструктивним силам вигідна певна підміна понять, адже об’єктом реконструкції виступає митець, якому важко закинути національну несвідомість і патріотичну байдужість. Оскільки на цих засадах похитнути Шевченка навряд чи вдасться, предметом його «особистісних» змін стає інтимне життя, про яке масовій аудиторії відомо небагато. Невідомі факти біографії митця у своєрідний спосіб домальовуються, виходячи з реалій сьогоденної розбещеної публіки, а ті, що відомі, просто кардинально змінюються, адже це стає «приманкою» для публіки, втомленої варварськими формами ідолопоклонства.

При цьому самі есеїсти не займаються новомодним ідолопоклонством, вони розставляють усі крапки над «і», повертаючи шевченкознавство в найширшому розумінні цього слова в первісне річище, бо вважають, що за сучасною гонитвою за сенсацією криються речі набагато серйозніші, ніж просто бажання слави: йдеться про процес втрати цінностей, тож захист Шевченка – це своєрідний захист цих цінностей від мракобісних ідеологій, загроза яких в сучасній Україні для письменників є очевидною.

Гідне місце в есеїстичній шевченкіані посідає збірка «Мій Шевченко» [2], яка об’єднала п’ятьох авторів, більшість із яких письменники. Кожен із авторів представив свій варіант есею на тему «Мій Шевченко». Той факт, що твори об’єднані спільним задумом, ще більше посилює інтерес до книги, приуроченої до ювілею Кобзаря. В оригінальній формі Марина Гримич, Любоко Дереш, Євгенія Кононенко, Андрій Курков, Юрій Макаров представили власне сприйняття постаті митця та його творчості в цілому. Збірка постала одним із кроків до усвідомлення й

осмислення сучасниками феномена українського Пророка, оскільки сама тема – не вичерпна. Книга вийшла до 200-ліття з дня народження поета й художника.

Для авторів збірки «Мій Шевченко» характерний пошук «своєї» території в есеїстичній шевченкіані. У митців це часто відбувається через окреслення творчості, вражень, відчуттів, спостережень, спогадів, на підставі зустрічей, переглядів, подорожей, рефлексій.

Висновки. Збірка «Мій Шевченко» – особливий доробок в історії української літератури й публіцистики. Це своєрідний синтез естетичного, критичного, публіцистичного й літературознавчого аналізу, який демонструє особливий світогляд авторів про відомого митця. Однак, насамперед у центрі їх зацікавлень – Кобзар як мистецька особистість, цікавий своєю неповторністю, і, разом з тим, прикметний своєю дотичністю до чогось більшого, зокрема, нації. Саме це, на думку авторів збірки, спільність надзвичайно суттєва, здатна на блискучий колективний розвиток, здатна мобілізувати в українців найкращі інтенції.

Список використаної літератури

1. Мій Шевченко / Марина Гримич, Любо Дереш, Євгенія Кононенко, Андрій Курков, Юрій Макаров. Збірка. Київ: Нора-Друк, 2014. 160 с.
2. Шевченко Т., Фірсенко М. Шевченківський дискурс публіцистики Юрія Андруховича. *Діалог: Медіа-студії*. Одеса, 2007. Вип. 6. С. 289–298.
3. Shevchenko T., Korobkova N., Sliusarenko M. Mega-Essay as an Integrated Format in Modern Literature. *Postmodern Openings*. 2022, Volume 13, Issue 3, PP. 358–371.